

Tekmovanje za milenijsko nagrado 2009

15 milenijskih izzivov

1. Kako se lahko doseže trajnostni razvoj za vse?

Trajnostni razvoj najbolj ogrožajo podnebne spremembe, ki jih je povzročilo človeštvo. Ljudi na Zemlji je danes šestkrat več kot leta 1800, vsak Zemljan pa danes v povprečju porabi sedemkrat več energije kot pred 200 leti. Zato človek vse hitreje spreminja sestavo ozračja, s spremenjeno rabo tal in sekanjem gozdov pa tudi značilnosti zemeljske površine. Zaradi kurjenja fosilnih goriv, prometa, gnojenja, smetišč, izpusti tovarn in podobnega je v ozračju vse več toplogrednih plinov, ki povzročajo globalno ogrevanje, to pa sproža podnebne spremembe.

Blažitev podnebnih sprememb največji okoljski, razvojni, politični in pa tudi etični izziv, s katerim se spoprijema človeštvo. V vseh sektorjih gospodarstva obstaja in pri našem vsakdanjem življenju imamo potencial za omejevanje izpustov toplogrednih plinov. Največji potencial za varčevanje je pri proizvodnji in trošenju energije: povečana učinkovitost, več kombinacije toplote in moči, obnovljive energije, prehod z nafte na plin. Na drugem mestu pa je povečana energijska učinkovitost stavb in pa trajnostni promet. ↑

2. Kako zagotoviti čisto vodo brez sporov?

Do leta 2025 bo vsaj 1.8 milijard ljudi živelo v pomanjkanju vode, že danes pa 1 milijarda ljudi nima dostopa do čiste pitne vode. Podnebne spremembe s preporazdelitvijo padavin še poslabšujejo stanje, na primer v Afriki, Sredozemlju in v azijskih egadeltah. Svet potrebuje strategijo, kako zagotoviti vodo za vse, brez sporov med državami, ki se tudi že dogajajo. Kar 40% svetovnega prebivalstva je vezano na mednarodna povodja, kjer si morajo vodo deliti. Osnova take strategije bo znanje, denar in politična volja za spremembe, saj je voda osnovna človekova pravica. Ukrepi bodo številni, od pogozdovanja, razsoljevanja morske vode, učinkovitejšega kmetijstva, varčevanja z vodo, čiščenja odpadnih vod ipd. ↑

3. Kako doseči ravnotežje med rastjo prebivalstva in naravnimi viri?

Polovica 6,6 milijardne svetovne populacije živi v mestih, od tega ena tretjina v slabih življenjskih pogojih. 25% otrok na svetu je podhranjenih, naravni viri so neenakomerno razporejeni po svetu in v mnogih deželah ne zadoščajo za potrebe naraščajočega prebivalstva. Pojavljajo se ekološki begunci, ki se jim bodo kmalu pridružili še klimatski begunci. Nujno je zato zagotoviti številne spremembe v družbi, večjo enakost prebivalstva, omogočen dostop do vode in hrane, izboljšati zdravstvo, boljšo izobraženost, zlasti žensk. ↑

4. Kako se lahko razvije demokracija iz avtoritarnih režimov?

Čeprav ni mednarodnega soglasja o tem, kako meriti demokracijo, lahko izhajamo iz predstave, da je demokracija razmerje med odgovornim državljanom in odzivno vlado oz. političnim sistemom, ki spodbuja sodelovanje ljudi v političnem procesu in zagotavlja temeljne pravice. To vrstno razmerje v svetu vpada in narašča v različnih obdobjih. Po poročilih Freedom House je število demokratičnih držav v zadnjih tridesetih letih naraslo iz 46 na 90, kar obsega 46% prebivalstva sveta. Ker demokracije ne vojskujejo med sabo in ker so humanitarne krize značilnost avtoritarnih režimov, naj bi trend k demokracijam vodil hkrati v bolj mirno prihodnost. Prehod k demokracijam je povezan z naraščajočim vplivom civilne družbe, z dostopnostjo do svobodnih medijev, z dolgoročno ekonomsko stabilnostjo, z

naraščanjem pismenosti, uvajanjem sodelovanja ljudi pri odločanju, računalniškimi opismenjevanjem in dostopnostjo do interneta, mednarodnim sodelovanjem in zavestjo o celovitosti dogajanj na planetu. Dobra demokracija predpostavlja ljudstvo, ki zahteva odgovorno vlado. Postavlja se vprašanje, ali je dovolj demokracija na nacionalni ravni to je v posameznih državah, ali je treba uvesti tudi na mednarodni ravni demokratičnost v mednarodne organizacije ali celo institucije na globalni ravni, ki bi presegle OZN. Demokracija v globino zahteva premislek tudi o povečevanju standardov demokratičnosti v interesnih organizacijah in mikro ravni, šolah npr. ↑

5. Kako oblikovati politiko, da bo bolj dovzetna za dolgoročne izzive?

Današnji globalni izzivi, kot so klimatske spremembe, varovanje človekovih pravic, naravne katastrofe in podobno (15 globalnih izzivov in 8 milenijskih ciljev Organizacije združenih narodov) narekujejo nove oblike predvidevanja, spremljanja in odzivanja. Nove tehnologije ter družbene inovacije (ideje) vse premalo dosežejo oblikovalce politik. Vsaka država na svetu bi morala imeti ustrezno raziskovalno institucijo, ki bi skrbela za dolgoročno načrtovanje in medsebojno povezovanje med sorodnimi inštitucijami po celem svetu. Dnevni problemi s katerimi se ukvarjajo mediji in izvoljeni predstavniki ljudstev (politiki) onemogočajo dolgoročnejši pogled na svet v prihodnosti. In nato posledično definicijo pravih korakov danes, da bi ustvarili boljše pogoje za življenje v prihodnosti. Nove oblike mednarodnih inštitucij kot je transinstitucija, naj bi povezoval različne interese; tako interese vlad, civilne družbe ali nevladnih organizacij (društva), korporacije (velika podjetja) in ostale zainteresirane javnosti. Lep primer inštitucije na državni ravni ima Finska. Odbor za prihodnost finskega parlamenta se ukvarja z dolgoročnimi izzivi in načrtovanjem potrebnih korakov danes. Povezuje tako raziskovalce, zainteresirano javnost kot oblikovalce politik, ki nato v zakonodajnem procesu lahko sprejmejo ustrezno zakonodajo. Kako naj se oblikuje politika, da ne bo zastopala samo kratkoročnih interesov? Kako naj se ljudje izobrazijo, da bodo bolj dovzetni za dolgoročne izzive? ↑

6. Kako lahko globalno povezovanje informacijskih in komunikacijskih tehnologij deluje za vse?

Ob nadaljevanju sedanjih trendov lahko utemeljeno predvidevamo, da bo v obdobju 25 let sposobnost računalnika za obdelovanje podatkov dohitela sposobnost človeških možganov. V sledečih 25 letih pa lahko doseže moč obdelovanja podatkov, ki je enaka moči vsega človeštva. Zato ni čudno, da poslovneži gradijo virtualne pisarne, ki s tradicionalnimi pisarnami tekmujejo za pozornost ljudi. Internet postaja najmočnejša gonilna sila napredka, globalizacije in demokratizacije, kar povzroča pojav globalne kolektivne inteligence. S pomočjo interneta se vzpostavlja nova e-ekonomija, ki odpravlja fizične razdalje in prepada med revnimi in bogatimi.

Poleg pozitivnih pa se pojavljajo tudi negativni vplivi. Pojav e-kriminala in zlorabe podatkov sodita med najbolj razširjene. Zavedati se je potrebno tudi logistične podpore, ki jo medmrežje omogoča kriminalnim združbam, informacije z interneta pa tudi služijo za rekrutacijo različnih ekstremističnih gibanj.

Bodo priložnosti, ki jih ponujajo informacijske tehnologije presegle nevarnosti, ki prežijo ob tem? Bomo znali zaustaviti in preprečiti zlorabe in maksimizirati koristi? Lahko internet celo poveča razlike med revnimi in bogatimi in ali lahko celo prispeva k povečevanju nestrpnosti, sovraštva in nedemokratičnosti? ↑

7. Kako lahko pravičnejše gospodarstvo pripomore k zmanjšanju razlik med revnimi in bogatimi?

Nešteto krat smo že slišali številke, da 20 % prebivalcev v bogatih državah porabi 80 % naravnih surovin, ki jih pridelujejo in predelujejo slabo plačani delavci iz držav v razvoju. To za sabo potegne veliko okoljsko škodo in nepravilno razporejanje bogastva. Za zadovoljevanje vedno večjih materialnih potreb vedno večjega števila svetovnega prebivalstva, moramo, gledano globalno, proizvesti vedno več vsega, zato se skozi ekonomski sistem valijo vedno

večje količine naravnih surovin in nastaja vedno več odpadkov. Kljub naraščajočemu številu bogatašev se več kot milijarda ljudi v najrevnejših regijah sveta še vedno vsak dan bori za preživetje. Razvite države, pod vplivom multinacionalk namreč pišejo trgovinska pravila tako, da imajo največ od tega tisti, ki že imajo veliko in v škodo tistih milijard prebivalcev, ki za golo preživetje delajo v nehumanih pogojih. ↑

8. Kako se lahko zmanjša nevarnost novih bolezni?

Po podatkih Svetovne zdravstvene organizacije na svetu primanjkuje več kot dva milijona zdravnikov in negovalnega osebja. Ob takšnem pomanjkanju se zdi uporaba različnih biočipov in senzorjev za samodiagnozo neizbežna. Svet se danes pripravlja na izbruh ptičje gripe, ki bi ob svojem pojavu lahko pomorila 25 milijonov ljudi, hkrati pa imela nepredstavljive posledice za celotno svetovno gospodarstvo in ustaljene vzorce odnosov med ljudmi. Ob boku te grožnje stojijo že razširjene bolezni, ki hromijo svet. Najpogostejše so hepatitis B in AIDS. Okoli 28% okuženih s virusom HIV živi v nerazvitih državah, kjer je dostopnost do zdravil zelo težavna. V zadnjih 20 letih so odkrili več kot 30 novih močno nalezljivih bolezni, poleg teh pa je mnogo že obstoječih bolezni razvilo odpornost na antibiotike. Dosedanje obvladovanje širjenja SARS-a in ptičje gripe je pokazalo, da je s pravilnim in hitrim globalnim ukrepanjem moč obvladovati širjenje bolezni. Zdravje ogroža mnogo dejavnikov med drugim revščina, migracije in uničevanje okolja. Dodatno grožnjo pa povzroča nevarnost bio-terorizma.

Napredek znanosti in gensko modificiranje organizmov na eni strani prinašajo mamljive obete, vendar ali res prinašajo tudi rešitve? Na kakšen način jih uporabiti, da bodo dosegli svoj cilj? Kako se spopasti z izzivi teh bolezni in kdo naj delovanje koordinira in financira? ↑

9. Kako lahko nove oblike organiziranosti izboljšajo odločanje?

Razvoj sveta gre v smeri povsod navzoče kolektivne inteligence, ki proizvaja "znanje" za sprejemanje odločitev. V preteklosti so odločitve temeljile na sodbah posameznikov ali zelo ozkega kroga ljudi, ki so imeli vpliv na odločitve. Dandanes lahko oblikovanje odločitev temelji na odprtih sistemih komunikacije, ki spodbujajo transparentno udeležbo večjih skupin strokovnjakov in posameznikov iz celega sveta. Odprti sistemi, demokratizacija ter interaktivni mediji vključujejo vedno več ljudi pri oblikovanju in sprejemanju odločitev. Sprejemanje odločitev tako postaja vse bolj kompleksno in povzroči lahko pravi kaos dokler se ne bodo uveljavili novi sistemi. Takšni novi sistemi naj bi pomagali identificirati glavne akterje za sprejemanje odločitev, ter jim z medsebojnim omreženjem pomagali izboljšati odločitve. Dandanašnji izzivi ne morejo biti naslovljeni samo na vlade, korporacije, nevladne organizacije, ter univerze samostojno. Transinstitucionalno reševanje izzivov v okviru kreacije skupnih platform za strateško sprejemanje in izvajanje odločitev je ena izmed poti za soočenje z izzivi v prihodnosti. Predvidevanje (Foresight) ali študije prihodnosti so dandanes prevečkrat prezrte kot eno izmed možnih orodij za izboljšanje odločitev v prihodnosti. Izboljšanje "izziva devet" milenijskega projekta bo možno takrat, ko se bo bolj resno upošteval indeks prihodnosti (State of the Future Index) in podobni sistemi pri sprejemanju odločitev in ko bodo nacionalni pravni sistemi omogočali ustanavljanje transinstitucij (dopolnitev slovenskega gospodarskega prava Zakona o družbah). Prav tako se bo izboljšalo stanje ko bo v vsaj petdesetih državah sveta pogoj za opravljanje dela poslanca v parlamentu, opravljen tečaj iz sprejemanja odločitev (decisionmaking training). Kakšno je tvoje mnenje o novih sistemih odločanja v prihodnosti? Kako ti vidiš izboljšanje načina odločanja v prihodnosti? ↑

10. Kako lahko skupne vrednote in nove varnostne strategije pripomorejo k zmanjšanju etničnih konfliktov, terorizma in grožnje uporabe orožja za množično uničenje?

Po podatkih Centra za obrambne informacije (Center for Defence Information) se je število vojn zmanjšalo od 23 (2005) na 15 (2006). Tudi število manjših konfliktov se je zmanjšalo od 28 na 23. Stanje glede terorizma pa se je poslabšalo. V svetu je še vedno 27.000 (kosov) atomskega orožja.

K zmanjševanju konfliktov prispevajo nove strategije, različne akcije ter dela za ustvarjanje miru. Ta proces – dolg in naporen – vsebuje najprej razgraditev struktur, ki ustvarjajo nasilje. Istočasno pa je potrebno zgraditi nove strukture, ki prispevajo k miru. Soočiti se moramo s koreninami vzrokov za nastalo situacijo v svetu. Zmanjšati moramo proizvodnjo ter prodajo orožja, čeprav na dolgi rok bo le vzgoja za bolj osveščeno javnost glede zgoraj omenjenih problematik obrodila sadove.

Nekoč je bilo splošno sprejeto, da je bilo suženjstvo nekaj 'normalnega'. Danes je to nesprejemljivo, saj se je spremenilo mišljenje ljudi in tudi institucij. Če suženjstva ni več, zakaj ne bi bilo več terorizma in vojn ? ↑

11. Kako lahko spreminjajoča vloga žensk prispeva k izboljšanju medčloveških odnosov?

V Evropski Uniji je več kot polovica žensk zaposlenih, vendar zaslužijo za enako delo povprečno 15 odstotkov manj kot moški. Na univerzah v številnih državah je vpisanih več žensk kot moških, so tudi uspešnejše pri dokončanju študija na vseh stopnjah, zasedajo pa samo 30 odstotkov zakonodajalskih in upravljalških položajev. Čeprav je obsodba vseh oblik spolne diskriminacije danes že splošno razširjena, pa oblike diskriminacije še vedno obstajajo. V Zahodni Evropi je 700.000 žensk iz Vzhodne Evrope, ki delajo v industriji seksa, mnoge v suženjskih razmerah. Med vojno v Bosni od 1992 do 1994 je bilo posljenih okrog 50.000 žensk. Potrebno je izobraževati ljudi, da spoštujejo drug drugega, in vplivati na medije, ki velikokrat utrjujejo škodljive spolne stereotipe. Medčloveške odnose bi izboljšali, če bi dosegli spolno enakopravnost v izobraževanju, pismenosti in dostopu do kapitala; ko bi bili ukinjeni diskriminacijski zakoni in navade; in ko bi dosegli enako številčno zastopanost moških in žensk v parlamentih in ministrskih kabinetih. ↑

12. Kako se lahko zaustavi mednarodni organizirani kriminal?

Razvoj informacijskih tehnologij je omogočil tudi vzpostavitev mednarodnih kriminalnih združb, katerih sledenje in zatiranje je zaradi državnih meja oteženo. Trgovina z orožjem, drogami, piratstvo intelektualne lastnine in kriminal povezan z onesnaževanjem in izkoriščanjem okolja so postali gospodarske panoge, ki po dobičkih presejajo vse ostale. Njihov ocenjen obseg presega višino vseh svetovnih vojaških proračunov skupaj. Po ocenah Združenih narodov danes v suženjskem odnosu živi okoli 27 milijonov ljudi, kar je bistveno več kot v času sužnjelastništva. Večina od njih se nahaja v azijskih državah. Problem predstavljajo tudi podkupnine, ki je najbolj razširjena v razvitem svetu.

Pranje denarja, pridobljenega s kriminalnimi dejavnostmi je z uporabo informacijskih tehnologij olajšano. Za preprečevanje mednarodnega kriminala je potrebno organizirati mednarodno kampanjo boja proti njemu, kajti razraščanje kriminala in njegove vedno bolj prefinjene pojavne oblike že resno ogrožajo delovanje vladnih sistemov.

Kako naj se organizirajo države, da bodo uspešne v boju proti kriminalu? Naj prenesejo del pristojnosti na neko mednarodno organizacijo? Kdo in kako naj takšne akcije financira? Katero(a) sodišče(a) je(so) pristojna za rzsodbe in čigava zakonodaja velja? Kako preventivno delovati proti organiziranemu kriminalu in ne zgolj odgovarjati na rezultate njegovega dela? ↑

13. Kako varno zagotoviti naraščajoče potrebe po energiji?

Naraščajoče potrebe po energiji zahtevajo koordinirano delovanje vseh vpletenih akterjev. Prevladujoči načini pridobivanja energije imajo nezaželene učinke na drugih ravneh (npr. emisije CO₂, radioaktivno onesnaževanje...). Ena od komplementarnih rešitev je racionalnejša izraba energije. Na tem področju se že kažejo nekateri premiki, saj je danes v razvitih državah potrebnih 33% manj energije za dosego ene enote BDP, kot leta 1973, hkrati pa se izjemno povečuje poraba energije v razvijajočih se državah kot sta Kitajska in Indija. Eden od pomembnih virov prihodnosti bi lahko bila sončna energija in uporaba biomase. Boljši

transport električne energije in sončne celice na zgradbah bi lahko v prihodnosti pomenile pomembne izboljšave. Raziskave s področja uporabe vodika so obetavne, vendar še v razvojni fazi in težko uporabne v srednjeročnem obdobju. Zato različne oblike hibridnih vozil ponujajo obetajočo alternativo vozilom na fosilna goriva.

Za namen reševanja energetskih izzivov je potrebno močno povečati sredstva, ki so vložena v raziskave na tem področju. Ali je samo denarni vložek dovolj? Ali lahko globalno segrevanje, ki smo mu priča spodbudi razmišljanje o potrebi po spremembah v našem vedenju? Kakšni so alternativni načini pridobivanja in ravnanja z energijo? ↑

14. Kako lahko znanstveni in tehnološki napredek prispeva k razvoju človeštva?

V zadnjih desetletjih smo bili priča neslutnega razvoja znanosti in tehnologije. Pospešili in upočasnili smo fotone, izvorne celice odraslih popravljajo poškodovano tkivo, nano delci in vlakna stimulirajo rast živčevja, mini-bio računalniki pomagajo zdraviti posamične celice in dokazali smo mikrobne gorivne celice. Genetsko modificirani virusi se lahko obdajo s prevodnimi kovinami in se organizirajo v elemente baterij.

Navkljub izjemnim dosežkom v zadnjih 25 letih, pa se bodo ti zdeli le neznatni, ko jih bomo primerjali s tistimi, ki jih prinašajo naslednje dekade.

Znanost in tehnologija bo rešila prenekatero težavo naše družbe. Razvoj medicinske, bio in nevrotehnologije bi lahko zmanjšal probleme staranja prebivalstva in naraščajoče okoljske probleme. A z bliskovitim razvojem znanosti in tehnologije in globalizacijskimi trendi narašča tudi tveganje za človeštvo, srečujemo pa se tudi z novimi etičnimi izzivi. Se imamo pravico klonirati in ustvarjati tisoče novih življenjskih oblik? Ima lahko znanost popolno suverenost na področju temeljnih raziskav? ↑

15. Kako pri globalnih odločitvah vključiti etiko?

Ali imamo pravico gensko spreminjate same sebe in s tem prihodnje generacije v nova bitja? Ali smemo torej ponovno zapisati našo genetsko kodo in tako ustvarjati nove oblike življenja? Če se vam tako daljnosežna vprašanja, ki pa se ta hip z vso resnostjo postavljajo tako pred znanstvenike kot pred odločevalce, morda zdijo nestvarna, tedaj se lahko vprašate veliko preprosteje: se recept za bombo lahko znajde na internetu? Je moja pravica do obveščeniosti lahko grožnja za nekoga drugega? Ali obstaja ravnovesje med pravico do prostega dostopa do informacij (ter na drugi strani pravico do mirnejšega manj nevarnega življenja v prihodnosti?

Prek medijev, blogov, mobilnih telefonov in vsakovrstnih novih kanalov komuniciranja smo danes soočeni s številnimi »nedostojnimi ponudbami«, ki kaj lahko prinesejo tudi neetične odločitve. Banalne informacije in reklamna sporočila dobesedno bombardirajo posameznika z vzorci obnašanja, ki kličejo po ponovnem premisleku vrednot in kriterijev. Strokovnjaki napovedujejo, da svet vstopa v čas tako hitrih tehnoloških sprememb, da dandanes ne moremo napovedati, kakšno bo življenje v letu 2025.

Uspešni etični kodeksi so vedno dogovori, so lahko le plod družbenega konsenza. Izobraževanje mladih generacij, da postanejo bolj odgovorni državljani sveta, ključno vpliva na prihodnje rodove. Kakšen je torej tvoj pogled na oblikovanje bolj odgovornega odnosa ljudi do narave, sveta, predvsem pa medsebojnih odnosov? S katero etično dilemo se soočaš – in kaj ti pri odločanju pomaga? ↑